



## Raport z badań

Ocena wizytacji przeprowadzanych w formie zdalnej z perspektywy uczelni oraz zespołów oceniających Polskiej Komisji Akredytacyjnej

Opracowanie

dr Anna Sikora

we współpracy z:

Grzegorzem Kołodziejem

Karoliną Martyniak

Natalią Nyt

Warszawa, 2021

## Spis treści

Wstęp .....	3
Główne wnioski .....	3
Koncepcja metodologiczna.....	4
Profil respondentów.....	4
Przygotowanie do wizytacji .....	6
Praca zespołu oceniającego przed wizytacją.....	6
Przygotowanie uczelni do wizytacji zdalnych.....	7
Trudność w ocenie poszczególnych kryteriów oceny programowej.....	10
Kryterium 1: Konstrukcja programu studiów: koncepcja, cele kształcenia i efekty uczenia się .....	10
Kryterium 2: Realizacja programu studiów: treści programowe, harmonogram realizacji programu studiów oraz formy i organizacja zajęć, metody kształcenia, praktyki zawodowe, organizacja procesu nauczania i uczenia się.....	11
Kryterium 3: Przyjęcie na studia, weryfikacja osiągnięcia przez studentów efektów uczenia się, zaliczanie poszczególnych semestrów i lat oraz dyplomowanie .....	11
Kryterium 4: Kompetencje, doświadczenie, kwalifikacje i liczebność kadry prowadzącej kształcenie oraz rozwój i doskonalenie kadry.....	11
Kryterium 5: Infrastruktura i zasoby edukacyjne wykorzystywane w realizacji programu studiów oraz ich doskonalenie .....	13
Kryterium 6: Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym w konstruowaniu, realizacji i doskonaleniu programu studiów oraz jej wpływ na rozwój kierunku .....	15
Kryterium 7: Warunki i sposoby podnoszenia stopnia umiędzynarodowienia procesu kształcenia na kierunku.....	15
Kryterium 8: Wsparcie studentów w uczeniu się, rozwoju społecznym, naukowym lub zawodowym i wejściu na rynek pracy oraz rozwój i doskonalenie form wsparcia .....	16
Kryterium 9: Publiczny dostęp do informacji o programie studiów, warunkach jego realizacji i osiągniętych rezultatach.....	17
Kryterium 10: Polityka jakości, projektowanie, zatwierdzanie, monitorowanie, przegląd i doskonalenie programu studiów .....	17
Ocena prac dyplomowych, etapowych oraz hospitacji zajęć.....	17
Ocena spotkań w trybie zdalnym .....	18
Procedura a wyniki ocen programowych .....	22
Procedury a poznanie kierunku.....	22
Procedura a wyniki oceny .....	23
Przyszłość wizytacji zdalnych.....	26
Wnioski.....	26
Spis tabel i wykresów .....	28

## Wstęp

Polska Komisja Akredytacyjna od czasu jej powołania kieruje się nadrzędną wartością, jaką jest dobro społeczne. Komisja realizuje swoją misję poprzez dokonywanie obligatoryjnych ocen programowych oraz formułowanie opinii o w sprawie spełnienia warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku. Troską Komisji jest to, by jej opinie i oceny oraz zalecenia i rekomendacje pozostawiały szerokie pole dla autonomicznych inicjatyw, promujących innowacyjność procesu dydaktycznego oraz wysoką kulturę jakości kształcenia.

Rozprzestrzenianie się koronawirusa SARS-CoV-2, który powoduje chorobę COVID-19, wywołało na całym świecie procesy zmian, w wyniku których innowacyjne modele zarządzania oparte na pracy zdalnej przestały być postrzegane jedynie jako narzędzie pomocnicze, ale stały się normą. Zarówno polskie, jak i pozostałe europejskie uczelnie zastąpiły tradycyjny model nauczania metodami i technikami kształcenia na odległość. Działając w poczuciu odpowiedzialności za podejmowane decyzje, wpływające na rozwój szkolnictwa wyższego, zachowując profesjonalizm przy realizowaniu wyznaczonych zadań, a także przestrzegając zasad jawności i przejrzystości stosowanych procedur, precyzję argumentacji, przyjętych zasad etycznych oraz w poszanowaniu tradycji akademickich, Komisja uznała, że nadzwyczajny charakter zaistniałej sytuacji nie może oznaczać zawieszenia lub wyeliminowania działań zmierzających do doskonalenia jakości kształcenia w bliższej lub dalszej perspektywie. Dlatego też wraz z rozpoczęciem roku akademickiego 2020/2021 Komisja wdrożyła procedurę wizytacji w trybie zdalnym. Pierwsze wizytacje „na odległość” – przy użyciu odpowiednio do tego przygotowanych narzędzi – zostały przeprowadzone w dniach 15-16 października 2020 roku i będą prowadzone do odwołania.

Dążąc do realizacji swojej misji, a także zbierając cenne doświadczenie z sytuacji, która nieoczekiwanie zmieniła funkcjonowanie wielu aspektów życia społecznego, PKA podjęła decyzję o przeprowadzeniu badania służącego doskonaleniu procedury, a także wypracowaniu rekomendacji na przyszłość. Badanie miało na celu zweryfikowanie opinii oraz przemyśleń wszystkich interesariuszy biorących udział w ocenie programowej dokonywanej na kierunkach studiów.

## Główne wnioski

Analiza wyników badania wskazała, że przeprowadzenie wizytacji przy pomocy narzędzi pracy zdalnej (MS Teams/MS SharePoint) umożliwia dokonanie oceny programowej w odniesieniu do wszystkich szczegółowych kryteriów oceny. Ponadto badanie potwierdziło, że procedura spełnia wszystkie europejskie zasady, normy i standardy, co sprawia, że proces oceny programowej jest sprawiedliwy, miarodajny i jednakowy dla wszystkich uczestników procesu. Innym kluczowym wnioskiem z przeprowadzonych badań jest ogólne spostrzeżenie, że po ustaniu pandemii i związanych z nią ograniczeń, nie jest możliwy powrót do sposobu prowadzenia wizytacji w taki sam sposób, w jaki przebiegała ona przed pandemią, gdyż część elementów zaprojektowanych i wdrożonych w warunkach pracy zdalnej w zdecydowany sposób usprawniła przebieg postępowania oceniającego.

## Koncepcja metodologiczna

Koncepcja metodologiczna badania polega na przeprowadzeniu ankiety internetowej. Badania zostały przeprowadzone w okresie pomiędzy 22 lutego a 10 marca 2021 roku wśród następujących grup:

- przedstawiciele uczelni, w których PKA przeprowadziła wizytację zdalną w okresie od października 2020 roku do dnia 15 marca 2021 roku – jako narzędzie badawcze wykorzystano kwestionariusz ankietowy zawierający zarówno pytania otwarte, jak i zamknięte;
- członkowie zespołów oceniających PKA, którzy uczestniczyli w co najmniej jednym postępowaniu oceniającym, w ramach którego wizytacja została przeprowadzona zdalnie – jako narzędzie badawcze wykorzystano kwestionariusz ankietowy zawierający zarówno pytania otwarte, jak i zamknięte.

W badaniu wykorzystano dwa elektroniczne kwestionariusze ankietowe, które przekazano poszczególnym grupom respondentów wraz z informacją o celu badania. Proces ankietyzacji miał charakter anonimowy – zastosowane narzędzie, w postaci internetowej aplikacji Microsoft Forms, nie pozwalało na identyfikację respondentów. W przypadku uczelni, w których PKA przeprowadziła wizytację, w ankiecie mogły wziąć udział wszystkie zainteresowane i zaangażowane w proces oceny programowej osoby. Członkowie zespołów oceniających zostali poproszeni o wypełnienie ankiety tylko raz, bez względu na liczbę wizytacji, w których uczestniczyli.

**W ankiecie dla uczelni wzięło udział 199 osób ze 165 jednostek.** Oznacza to, że średnio w jednej uczelni ankietę wypełniło 1,2 osoby. **W przypadku zespołów oceniających** na 460 członków zespołów oceniających **uzyskano 214 odpowiedzi** (zwrotność na poziomie 46%). Dane pozwalają na sformułowanie wniosków dotyczących wizytacji zdalnych, a co za tym idzie – osiągnięcie celów badania.

Kwestionariusz ankiety dla uczelni składał się z 6 pytań otwartych oraz 28 pytań zamkniętych. Natomiast kwestionariusz ankiety dla członków zespołów oceniających składał się z 3 pytań otwartych oraz 36 pytań zamkniętych. W przypadku obu ankiet średni czas wypełniania kwestionariusza wyniósł ok. 25 minut.

## Profil respondentów

Członkowie zespołów oceniających zostali poproszeni o podanie następujących danych identyfikacyjnych:

- zespół działający w ramach poszczególnych dziedzin nauki lub dziedzinie sztuki, w obrębie których przeprowadzana była wizytacja (pytanie wielokrotnego wyboru);
- rola w zespole oceniającym (pytanie wielokrotnego wyboru) – pytanie nieobowiązkowe;
- liczba przeprowadzonych wizytacji w przedziale: ani jednej wizytacji; 1; 2–3; 4–7 oraz powyżej 7 wizytacji;
- uczestnictwo w wizytacjach stacjonarnych (odpowiedzi: tak/nie);
- uczestnictwo w webinarium szkoleniowych organizowanych przez PKA (odpowiedzi: tak/nie).

Większość respondentów (171 ze 214 uczestników badania) uczestniczyła wcześniej w wizytacjach stacjonarnych. Można zatem stwierdzić, że ich perspektywa stwarza możliwość porównania doświadczeń wynikających ze stacjonarnej oraz zdalnej formy wizytacji.

W większości przypadków respondenci uczestniczyli w więcej niż 1 wizytacji: Jedynie 2 respondentów nie uczestniczyło w wizytacjach w ogóle, natomiast 27 wzięło udział tylko w 1 wizytacji. W pozostałych przypadkach: 61 respondentów uczestniczyło w 2 albo 3 wizytacjach; 85 – od 4 do 7, a 39 – powyżej 7. 97% respondentów uczestniczyło w webinarach szkoleniowych organizowanych przez PKA.

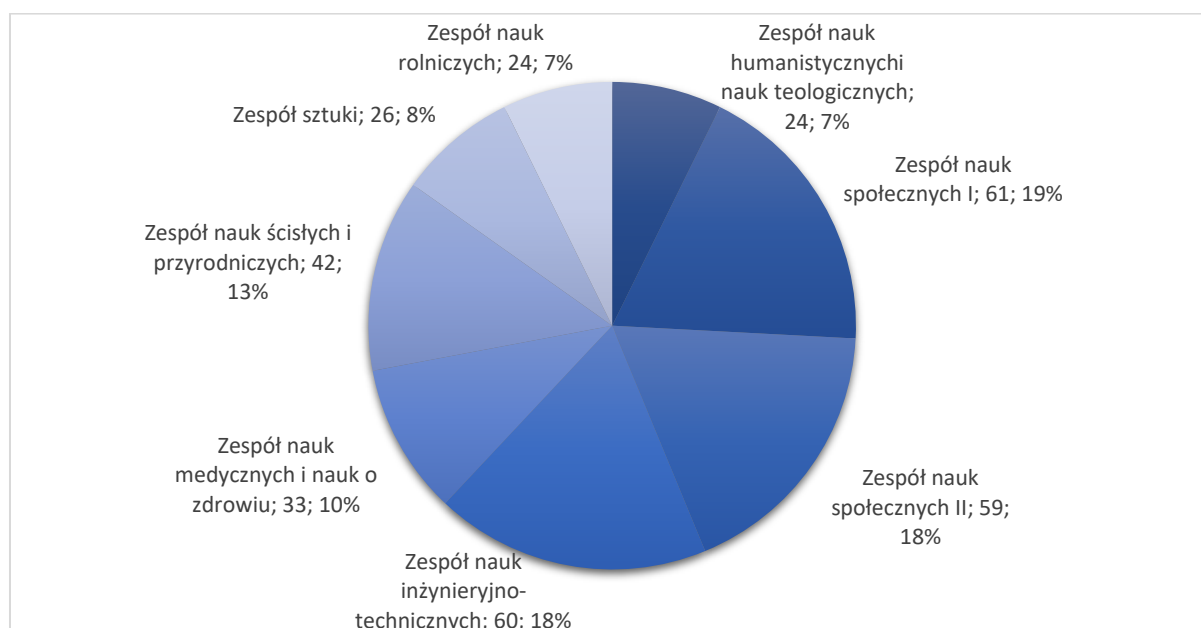
W ramach zespołów oceniających respondenci pełnili następujące funkcje:

- 49 – przewodniczącego zespołu oceniającego;
- 114 – eksperta z grona nauczycieli akademickich;
- 28 – eksperta z grona pracodawców;
- 18 – eksperta z grona studentów;
- 9 – sekretarza zespołu oceniającego.

19 osób nie udzieliło odpowiedzi na pytanie o funkcję pełnioną w ramach zespołu oceniającego. Z uwagi na fakt, iż respondenci wypełniali jedną ankietę bez względu na liczbę wizytacji, pytanie o funkcję było pytaniem wielokrotnego wyboru.

Rozkład respondentów według zespołów dziedzinowych przedstawia poniższy wykres.

**Wykres 1:** Respondenci według zespołów dziedzinowych, w ramach których przeprowadzono wizytacje.



Źródło: opracowanie własne

Reprezentanci uczelni zostali poproszeni o podanie następujących informacji:

- dyscyplina naukowa lub artystyczna, do której przyporządkowano wizytowany kierunek studiów;
- profil kształcenia;
- rodzaj uczelni;

- liczba wizytacji stacjonarnych przeprowadzonych na uczelni w okresie 5 lat poprzedzających badanie;
- liczba wizytacji zdalnych przeprowadzonych na uczelni;
- uczestnictwo w webinarach szkoleniowych organizowanych przez PKA (odpowiedzi: tak/nie).

Zdecydowana większość respondentów (131 spośród 199) reprezentowała uczelnie akademickie publiczne. Akademickie uczelnie niepubliczne były reprezentowane w badaniu jedynie przez 9 respondentów. W przypadku uczelni zawodowych publicznych liczba respondentów wynosiła 34, a niepublicznych 25. Tylko w 12 uczelniach w okresie ostatnich 5 lat poprzedzających badanie nie odbyła się ani jedna wizytacja stacjonarna. W pozostałych uczelniach liczba wizytacji wynosiła: 1-3 – 79 respondentów; 4-7 – 45 respondentów oraz powyżej 7 – 63 respondentów.

Liczba zdalnych wizytacji w uczelniach rozkładała się następująco: 79 osób reprezentowało uczelnie, w których odbyła się tylko 1 wizytacja, 110 – od 2 do 5 wizytacji, 6 – od 6 do 8 wizytacji, a 4 w uczelniach, w których przeprowadzono powyżej 8 wizytacji. 72% respondentów uczestniczyło w webinarach szkoleniowych.

Wśród dyscyplin naukowych i artystycznych, do których przyporządkowano kierunki studiów oceniane w procesie oceny programowej, w podziale na dziedziny rozkład respondentów wygląda następująco:

- 9 – dziedzina nauk humanistycznych i nauk teologicznych;
- 43 – dziedzina nauk inżynieryjno-technicznych;
- 23 – dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu;
- 19 – dziedzina nauk rolniczych;
- 74 – dziedzina nauk społecznych;
- 22 – dziedzina nauk ścisłych i przyrodniczych;
- 8 – dziedzina sztuki.

Jeden respondent nie wskazał dyscypliny, do której przyporządkowany został kierunek studiów a w kilku przypadkach zamiast dyscypliny respondenci podali nazwę kierunku studiów, na którym przeprowadzany był proces oceny programowej.

W zakresie profilu kształcenia ocenianych kierunków, 110 respondentów wskazało profil ogólnoakademicki, 75 – profil praktyczny, a 14 – kierunki, na których kształcono w ramach obu profili.

## Przygotowanie do wizytacji

### Praca zespołu oceniającego przed wizytacją

Jak wynika z analizy odpowiedzi udzielonych na pytania otwarte, jedną z mocnych stron wizytacji zdalnych jest praca zespołu oceniającego przed samą wizytacją. Zdaniem respondentów jest to element kluczowy procedury oceny programowej, który zdecydowanie powinien zostać utrzymany po pandemii. Praca zdalna oraz przygotowanie do wizytacji usprawniają pracę zespołu. Respondenci podkreślili znaczącą rolę sekretarza zespołu oceniającego, którego obowiązki podczas wizytacji zdalnych mają charakter szczególnie istotny w kontekście zapewnienia ich prawidłowego przebiegu.

W trakcie badania respondenci, w skali od 0 do 10, wskazywali swój stosunek do sformułowania: „Wizytacja zdalna jest dużo bardziej uciążliwa niż wizytacja stacjonarna”. Najczęstszą odpowiedzią było 0 oznaczające całkowitą niezgodę z ww. opinią. Średnia ocen w przypadku tego pytania wynosiła 3,86. W przypadku I zespołu nauk społecznych średnia odpowiedzi wynosiła 2,41, natomiast w przypadku zespołu sztuki – 4,5 (co oznaczałoby praktycznie taki sam poziom uciążliwości w przypadku obu procedur). W podziale na rolę pełnioną w zespole – uśredniając – sekretarze wskazywali odpowiedź 2,67, w przypadku ekspertów merytorycznych najniższą odpowiedź wskazywali respondenci z grona studentów – 3, a najwyższą – 4,29 – osoby z grona nauczycieli akademickich. Zatem, w opinii respondentów wizytacje zdalne nie są dużo bardziej uciążliwe niż te prowadzone w sposób stacjonarny.

### Przygotowanie uczelni do wizytacji zdalnych

Przedstawiciele uczelni wskazali, że sposób przeprowadzania wizytacji wpłynął na poziom stresu, który towarzyszy procesowi oceny programowej. Respondenci z grona nauczycieli akademickich zostali poproszeni o ustosunkowanie się do zdania: „Wizytacja zdalna jest dużo bardziej stresująca niż wizytacja stacjonarna”. Wśród respondentów najczęstszą odpowiedzią było 0, co oznacza całkowitą niezgodę z proponowanym sformułowaniem. Różnica w poziomie stresu była najniższa w przypadku respondentów reprezentujących kierunki przyporządkowane do dyscyplin naukowych umiejscowionych w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych (2,45). Przedstawiciele nauk humanistycznych i teologicznych twierdzili, że poziom stresu jest niemal taki sam w przypadku obu procedur (średnia odpowiedź 5,5). Biorąc pod uwagę typ uczelni, przedstawiciele publicznych uczelni akademickich wskazywali niższy poziom stresu (3,19) niż przedstawiciele pozostałych typów uczelni.

Zarówno respondenci ze strony uczelni, jak i zespołów oceniających byli zgodni co do tego, że zdalna procedura nie wpływa znacząco na proces przygotowania uczelni do wizytacji. W obu ankietach respondentów poproszono o wyrażenie opinii wobec sformułowania: „Wizytacja zdalna wymaga od uczelni dużo więcej przygotowań niż stacjonarna”. W grupie zespołów oceniających średnia udzielona odpowiedź w skali od 0 do 10 wynosiła 5,23, natomiast wśród uczelni – 4,95. Oznacza to dokładnie środek skali. Również najczęstszą występującą odpowiedzią w obu grupach respondentów było 5.

W podziale na poszczególne dziedziny i dyscypliny jedynie respondenci, których oceniane kierunki mieściły się w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, średnio zgodzili się z tym stwierdzeniem na 3,86, a przedstawiciele dziedziny sztuki na 4. W przypadku zespołów oceniających warto zwrócić uwagę na zespół rolniczy, w którym średnia odpowiedź wynosiła 6,58 – zatem przedstawiciele wyrazili w ten sposób opinię, że uczelnie mają nieco więcej przygotowań w procesie wizytacji zdalnej niż w przypadku wizytacji stacjonarnej.

W podziale na typ uczelni – przedstawiciele niepublicznych uczelni akademickich wskazali, że wizyta zdalna zespołów oceniających wymaga od nich podobnego nakładu pracy jak wizyta stacjonarna – średnia ocena 3,89. W przypadku pozostałych typów uczelni odpowiedzi oscylowały w okolicach 5. Badanie pokazało, że profil kształcenia co do zasady nie ma wpływu na zwiększenie lub zmniejszenie nakładu pracy poniesionego przez przedstawicieli uczelni.

Konieczność powołania koordynatora wizytacji oraz jego praca przed wizytacją wynika wprost ze specyfiki zdalnego prowadzenia wizytacji. W badaniu zapytano respondentów o określenie poziomu trudności w przygotowaniu uczelni do poszczególnych elementów wizytacji. Respondenci oceniali

poziom trudności w skali od 0 do 10, gdzie 0 oznaczało bardzo dużą łatwość w przygotowaniu stopień do 10 – bardzo dużą trudność w przygotowaniu uczelni do tego elementu wizytacji.

Organizacja wszystkich spotkań zdaniem respondentów była stosunkowo łatwym zdaniem. Średnio w skali od 0 do 10 skalę trudności oszacowano na:

- Spotkanie z władzami uczelni – 1,41:
  - najwyższy wynik – 1,84 – respondenci z dziedziny nauk rolniczych;
  - najniższy wynik – 0,63 – respondenci z dziedziny sztuki.
- Spotkanie z zespołem przygotowującym raport samooceny – 1,43:
  - najwyższy wynik – 2 – respondenci z dziedziny nauk rolniczych;
  - najniższy wynik – 1,12 – respondenci z dziedziny nauk społecznych.
- Spotkanie z nauczycielami akademickimi – 1,89:
  - najwyższy wynik – 3,55 – respondenci z dziedziny nauk humanistycznych i nauk teologicznych;
  - najniższy wynik – 1,72 – respondenci z dziedziny nauk ścisłych i przyrodniczych.
- Spotkanie ze studentami – 2,04:
  - najwyższy wynik – 3,77 – respondenci z dziedziny nauk humanistycznych i nauk teologicznych;
  - najniższy wynik – 1,5 – respondenci z dziedziny nauk społecznych.
- Spotkanie z przedstawicielami otoczenia społeczno-gospodarczego – 3,06:
  - najwyższy wynik – 4,67 – respondenci z dziedziny nauk humanistycznych i nauk teologicznych;
  - najniższy wynik – 2,04 – respondenci z dziedziny nauk medycznych i nauk o zdrowiu.
- Spotkanie z osobami odpowiedzialnymi za doskonalenie jakości na ocenianym kierunku – 1,48:
  - najwyższy wynik – 2,33 – respondenci z dziedziny nauk humanistycznych i nauk teologicznych;
  - najniższy wynik – 1 – respondenci z dziedziny nauk medycznych i nauk o zdrowiu.

W odpowiedzi na pytania otwarte kilku respondentów wskazało, że organizacja spotkań przysporzyła im pewnych trudności, które wynikały z takich czynników, jak: niechęć studentów do uczestnictwa w kolejnych spotkaniach zdalnych, trudności z dystrybucją i poprawnością linków do spotkań czy zewnętrzne powody, m.in. choroby osób desygnowanych do uczestnictwa w spotkaniu.

Na podstawie badań nie można stwierdzić, z czego wynikają różnice w trudności w organizacji poszczególnych spotkań. W przypadku spotkania z przedstawicielami otoczenia społeczno-gospodarczego wydaje się, że trudność wynika z podobnych przesłanek, jak podczas wizytacji stacjonarnych, gdyż wielu respondentów wskazywało w odpowiedziach na pytania otwarte, że należy rozważyć utrzymanie takiego sposobu przeprowadzania wizytacji w przyszłości. Z wysokim prawdopodobieństwem można zatem przypuszczać, że zdalny sposób przeprowadzania wizytacji nie wpływa na pewnego rodzaju ogólną niedogodność w organizacji danego spotkania. Zarówno studenci, jak i przedstawiciele otoczenia społeczno-gospodarczego nie są pracownikami uczelni, co może wpływać na trudność w organizacji spotkań z tymi interesariuszami.

Natomiast - w świetle dostępnych danych - nie można stwierdzić, z czego mogą wynikać znaczne różnice w ocenie stopnia trudności organizacji poszczególnych spotkań wśród respondentów reprezentujących różne dziedziny nauk. Należy się zastanowić, czy jest to jedynie efekt samego



sposobu przeprowadzania wizytacji (zdalnie/stacjonarnie), czy po prostu organizacja spotkania z określoną grupą jest trudniejsza w przypadku niektórych dyscyplin ze względu na ich specyfikę, (np. na niektórych kierunkach przyporządkowanych do dyscyplin mieszczących się w dziedzinie nauk humanistycznych i nauk teologicznych, samo wyłonienie potencjalnej grupy interesariuszy zewnętrznych może stanowić wyzwanie dla zarządzających procesem kształcenia, w przeciwieństwie do niektórych kierunków przyporządkowanych do dyscyplin mieszczących się w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu).

Równie niewielką trudność, jak organizacja spotkań, sprawiło przygotowanie prac dyplomowych do oceny. Zdaniem respondentów poziom trudności wynosił 2,21. Jedynie reprezentanci kierunków przyporządkowanych do dyscyplin artystycznych wskazali wyższy stopień trudności w dostarczeniu prac dyplomowych do oceny (średnia 3,13).

Największe problemy z punktu widzenia uczelni sprawiały trzy elementy wizytacji: 1) hospitacje zajęć dydaktycznych; 2) ocena prac etapowych/egzaminacyjnych i 3) wizytacja infrastruktury dydaktyczno-naukowej. Do takiego wniosku prowadzi analiza zarówno odpowiedzi na pytania o charakterze ilościowym, jak i na pytania otwarte.

W odniesieniu do oceny prac etapowych/egzaminacyjnych respondenci zwrócili uwagę na konieczność skanowania dużej ilości materiałów dostarczonych przez nauczycieli akademickich, co może być trudniejsze w warunkach pracy zdalnej. Ogólna trudność tego aspektu została oceniona na 3,19. Dyscyplina nauki, do której przyporządkowany został kierunek, nie wpłynęła na ocenę poziomu trudności w przygotowaniu tego elementu. Wpływ na tę ocenę miał natomiast typ uczelni. W uczelniach zawodowych niepublicznych średnia ocen wynosiła 4,24, a niepublicznych uczelniach zawodowych – 2,22. W uczelniach publicznych akademickich i zawodowych różnice nie były tak znaczne. W przypadku tych pierwszych średnią trudność oceniono na 3,06, a drugich – 3,15.

W odpowiedziach na pytania otwarte część respondentów wskazywała, że ilość materiałów, którą należy przygotować w formie skanów, jest głównym utrudnieniem w przygotowaniu tego elementu. Inną trudnością jest fakt, że część nauczycieli akademickich nie dotrzymuje terminu przechowywania prac i w efekcie uczelnie nie dysponują materiałami, które mogłyby przekazać Komisji.

Drugi element sprawiający najwięcej trudności w przygotowaniu wizytacji, z punktu widzenia uczestników badania, stanowiły hospitacje zajęć dydaktycznych. Ogólna trudność w przygotowaniu tego elementu wynosiła 3,26. Wśród respondentów, reprezentujących kierunki należące do różnych dyscyplin, odnotowano znaczące różnice w ocenie stopnia trudności tego elementu. Rozkład ocen przedstawia się następująco:

- dziedzina nauk społecznych – 3,55;
- dziedzina nauk rolniczych – 3,84;
- dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu – 3,95;
- dziedzina nauk ścisłych i przyrodniczych – 4,68;
- dziedzina nauk inżynieryjno-technicznych – 4,74;
- dziedzina sztuki – 5,63;
- dziedzina nauk humanistycznych i nauk teologicznych – 5,78.

Elementem, który uznano za najtrudniejszy z punktu widzenia uczelni do przygotowania w związku z wizytacją zdalną, jest wizytacja bazy naukowo-dydaktycznej. Średnia trudność wynosi 4,19. Z punktu widzenia poszczególnych dziedzin, rozkład ocen wyglądał następująco:

- dziedzina nauk społecznych – 2,66;
- dziedzina nauk ścisłych i przyrodniczych – 2,89;
- dziedzina nauk inżynieryjno-technicznych – 3,3;
- dziedzina nauk rolniczych – 3,68;
- dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu – 3,69;
- dziedzina nauk humanistycznych i nauk teologicznych – 4,68;
- dziedzina sztuki – 5,5.

W odpowiedziach udzielonych na pytania otwarte respondenci najczęściej uznawali ten element za najtrudniejszy w przygotowaniu do wizytacji. Część z nich wskazała, że wymagało to dodatkowych nakładów finansowych na zakup sprzętu niezbędnego do realizacji spaceru wirtualnego lub nagrania filmów. Jeden z respondentów wspominał również o konieczności zapewnienia internetu mobilnego w części budynku, w której do tej pory nie był potrzebny. Innym rodzajem trudności zasygnalizowanych przez respondentów okazał się brak jednolitych oczekiwań różnych zespołów oceniających skierowanych w stosunku do uczelni - w ramach obowiązującej procedury niektóre zespoły preferowały prezentację infrastruktury w czasie rzeczywistym formie wirtualnego spaceru, a inne wcześniej przygotowane nagrania, czy też dokumentację fotograficzną. Uczelnie wskazywały, że z ich perspektywy wypracowanie jednolitego rozwiązania dla tego elementu usprawniłoby organizację wizytacji.

Należy podkreślić, że profil kształcenia oraz typ uczelni nie miały istotnego wpływu na odpowiedzi respondentów.

## Trudność w ocenie poszczególnych kryteriów oceny programowej

Kryterium 1: Konstrukcja programu studiów: koncepcja, cele kształcenia i efekty uczenia się

Wyniki badań pokazują, że respondenci stosunkowo łatwo mogli ocenić to kryterium. Średnia trudność wynosiła 2,5. 50 respondentów (¼ wszystkich badanych) oceniła poziom trudności na 0, a łącznie 194 respondentów wskazało, że skala trudności wyniosła od 0 do 5. W przypadku I zespołu nauk społecznych średnia trudność wynosiła 1,5, natomiast w zespole nauk ścisłych i przyrodniczych – 3,1. Funkcja pełniona w zespole oceniającym PKA nie wpłynęła znacząco na opinię o poziomie trudności w ocenie kryterium. Co istotne, wraz z doświadczeniem trudność w ocenie tego kryterium maleje – osoby, które uczestniczyły tylko w jednej wizytacji zdalnej, oceniły poziom trudności na 2,9, natomiast osoby uczestniczące w 4–7 wizytacjach na poziomie 2,1.

Kryterium 2: Realizacja programu studiów: treści programowe, harmonogram realizacji programu studiów oraz formy i organizacja zajęć, metody kształcenia, praktyki zawodowe, organizacja procesu nauczania i uczenia się

Zdaniem badanych jest to kryterium trudniejsze do oceny niż kryterium 1. Respondenci średnio ocenili poziom trudności na 3,5. Najwyższy poziom trudności wskazali respondenci z zespołu nauk rolniczych – 4,3, najniższy – I zespołu nauk społecznych – 2,4. Kryterium to było najłatwiejsze w ocenie dla osób pełniących funkcję sekretarza (2,9), najtrudniejsze dla ekspertów z grona pracodawców (4,1). Należy jednak zaznaczyć, że ponad połowa respondentów wskazała, że poziom trudności wynosi od 0 do 3, a tylko ¼ oceniła skalę trudności na 6 do 10. Zatem, odmiennie, niż w przypadku kryterium 1, doświadczenie nie ma realnego wpływu na postrzeganie stopnia trudności oceny tego kryterium.

Kryterium 3: Przyjęcie na studia, weryfikacja osiągnięcia przez studentów efektów uczenia się, zaliczanie poszczególnych semestrów i lat oraz dyplomowanie

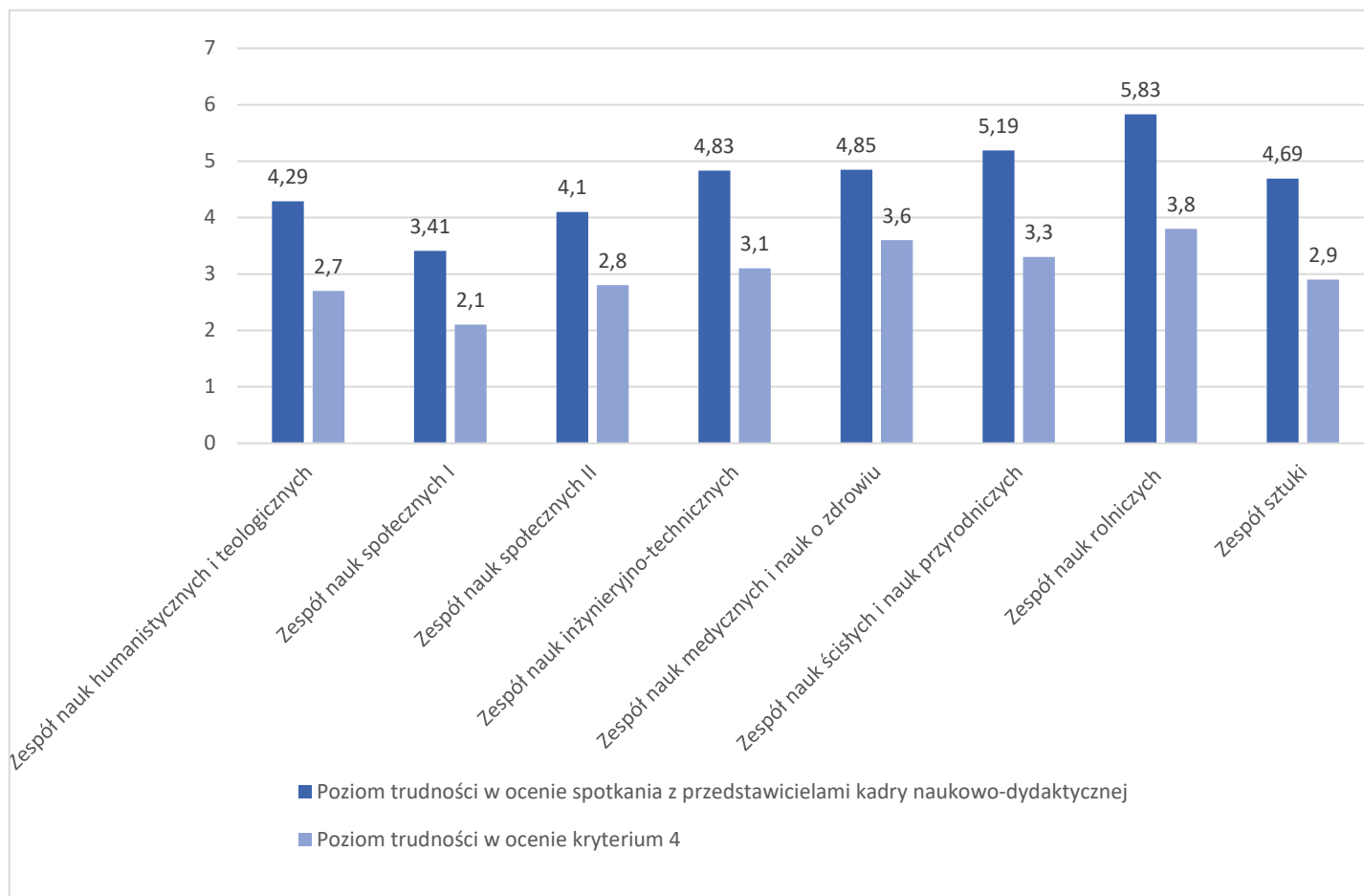
Kryterium zostało przez respondentów uznane za trudniejsze w ocenie niż kryterium 1, ale łatwiejsze niż kryterium 2. Średni poziom trudności oceniono na 3,07. Podobnie jak w przypadku pozostałych kryteriów I zespołowi nauk społecznych najłatwiej było ocenić to kryterium (2,2), największe trudności w tym zakresie wskazał zespół nauk ścisłych i przyrodniczych (3,5) oraz zespół sztuki (3,4). 130 respondentów oceniło poziom trudności tego kryterium na od 0 do 3, a 21 uczestników badania oceniło je od 7 do 10. Na ocenę kryterium nie ma wpływu ani pełniona w zespole funkcja, ani doświadczenie wynikające z liczby przeprowadzonych wizytacji. Wydaje się – biorąc pod uwagę powyżej wskazane wyniki badań – że na ocenę stopnia trudności tego kryterium mogą mieć wpływ pojawiające się trudności związane z przekazywaniem dokumentacji prac etapowych/egzaminacyjnych w postaci dokumentacji elektronicznej za pośrednictwem platformy MS SharePoint. Respondenci wskazali, że niekiedy przekazane materiały były nieczytelne ze względu na słabą jakość skanowanych dokumentów. Na deklarowany poziom trudności w ocenie prac etapowych niewątpliwym wpływ ma zespół PKA działający w ramach dziedzin nauki/sztuki, w ramach którego przeprowadzana była wizytacja. W zespole sztuki czy nauk rolniczych średnia ocena wynosiła odpowiednio 3,77 i 3,73, natomiast w zespole nauk humanistycznych i nauk teologicznych oraz nauk społecznych I trudność szacowano na 1,89 oraz 1,41. Różnica ta wynika ze specyfiki formy prac etapowych/egzaminacyjnych powstających na różnych kierunkach studiów.

Kryterium 4: Kompetencje, doświadczenie, kwalifikacje i liczebność kadry prowadzącej kształcenie oraz rozwój i doskonalenie kadry

Z punktu widzenia uczestników badania ocena kryterium dotyczącego kompetencji, kwalifikacji i liczebności kadry prowadzącej kształcenie nie sprawiła znaczących trudności. Respondenci oszacowali średnią trudność na 3,11. W zespole sztuki poziom ten oceniono na 3,8, co stanowi wartość najwyższą, a w zespole nauk społecznych I oceniono to na 2,1. 130 respondentów oceniło poziom trudności na od 0 do 3, a 25 od 7 do 10. Jest to pierwsze kryterium, w którym znaczący wpływ na ocenę poziomu trudności jego oceny wpływ mogły mieć spotkania podczas wizytacji. Osoby oceniające to kryterium

na poziom trudności 7 do 10 w pytaniach otwartych wskazywały, że jednym z czynników utrudniających jego ocenę było spotkanie z przedstawicielami kadry naukowo-dydaktycznej przeprowadzane w formie zdalnej. Średni poziom trudności w ocenie tego elementu wizytacji wynosił 4,72. W zespole nauk rolniczych poziom trudności wyniósł 5,83, w zespole nauk społecznych I – 3,41.

**Wykres 2:** Poziom trudności oceny spotkania z przedstawicielami kadry w porównaniu do poziomu trudności oceny kryterium 4



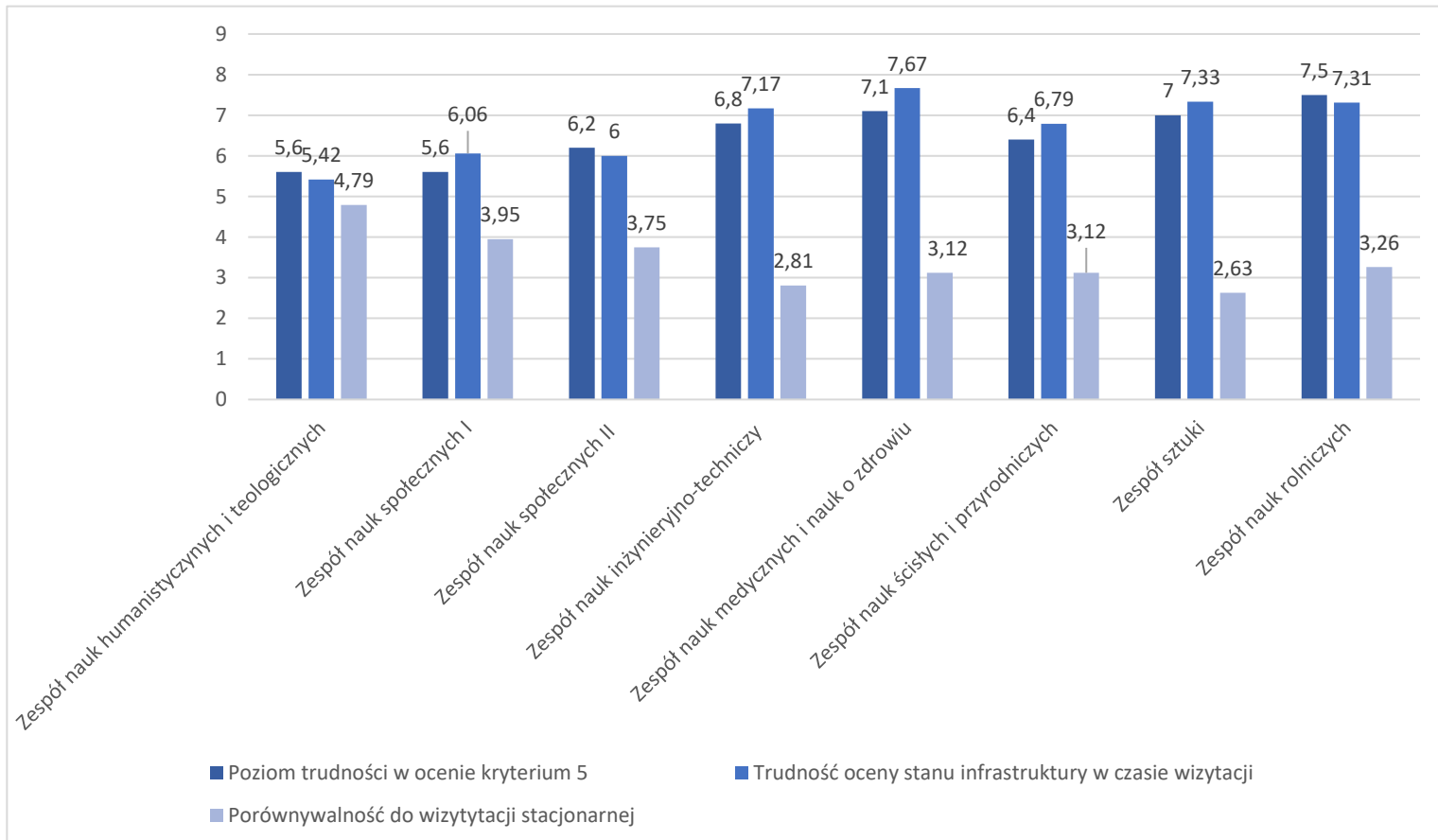
Źródło: opracowanie własne

Jak przedstawiono na wykresie, zespołem oceniającym dużo trudniej ocenić samo spotkanie w związku z wątpliwościami w interpretacji danych i informacji pozyskanych w jego trakcie niż całość kryterium. W pytaniach otwartych wielu respondentów wyrażało obawę, że zmniejszenie liczby nauczycieli akademickich uczestniczących w spotkaniach z zespołem oceniającym sprawia, że nie są one miarodajne i porównywalne do tych organizowanych stacjonarnie. Wyrażono również obawę, że spotkania mogą mieć charakter „wyreżyserowanych”, a przedstawiciele wydelegowani z ramienia uczelni mogli zostać uprzednio przygotowani w odniesieniu do tego, co powinni przekazać zespołowi oceniającemu. Należy tu jednak zaznaczyć, że odnotowano również nieliczne głosy odmienne, podkreślające, że ograniczenie liczby osób jest korzystne, gdyż umożliwia zabranie głosu wszystkim uczestniczącym w spotkaniu reprezentantom kadry dydaktycznej. Co więcej wskazywano, że spotkania stacjonarne z pełną obsadą kadry niekiedy bywały chaotyczne.

## Kryterium 5: Infrastruktura i zasoby edukacyjne wykorzystywane w realizacji programu studiów oraz ich doskonalenie

Kryterium 5 zdaniem zespołów oceniających PKA jest elementem najtrudniejszym w ocenie. W pytaniach otwartych respondenci wielokrotnie podkreślali, że właśnie ten element budzi najwięcej wątpliwości w stosunku do całej procedury zdalnych wizytacji.

**Wykres 3:** Ocena poziomu trudności kryterium 5 w porównaniu do oceny trudności stanu infrastruktury oraz porównywalności oceny zdalnej do stacjonarnej w tym elemencie



Źródło: opracowanie własne

Każdy z zespołów ocenił trudność w ocenie tego kryterium na powyżej 5. Jedynie 36 osób wskazało, że ocena tego kryterium sprawia im bardzo małą trudność. Były to osoby reprezentujące nauki społeczne bądź humanistyczne. Najwięcej trudności z oceną miał zespół nauk rolniczych. Zespoły uważały, że zdalna wizytacja infrastruktury danej uczelni nie jest porównywalna z jej oceną w formie wizytacji stacjonarnej w uczelni (w przypadku tego pytania im niższa wartość, tym respondenci uważali, że wizytacja zdalna jest mniej porównywalna do tej prowadzonej w sposób stacjonarny). Trudność w ocenie tego kryterium wynika m.in. z faktu, iż zespoły oceniające PKA nie mogły fizycznie uczestniczyć w wizytowaniu infrastruktury. Zdjęcia, filmy i wirtualne spacerki uznawano z reguły za niewystarczające do pełnego poznania oraz oceny wyposażenia, jakim dysponuje uczelnia. Co ważne, większość respondentów wyraziła opinię, że nie są one porównywalne z bezpośrednim - stacjonarnym dostępem do całości infrastruktury.

Infrastrukturę najtrudniej było ocenić przewodniczącym zespołów (średni poziom trudności 7,2), natomiast najłatwiej ekspertom z grona studentów (5,6).

Należy jednak zaznaczyć, że przedstawiciele uczelni ocenili porównywalność zdalnej wizytacji infrastruktury wyżej niż respondenci z grona zespołów oceniających PKA. Respondenci w skali od 0 do 10 (gdzie 0 oznaczało: „zdecydowanie nie zgadzam się ze stwierdzeniem”) ocenili to kryterium na wartość 4,73. Warto zauważyć, że jest to bliskie połowy skali, co oznaczałoby neutralny stosunek do sformułowania. Wartość ta dla zespołów oceniających wynosiła 3,18, zatem ich członkowie opowiadali się za koniecznością zobaczenia stacjonarnie infrastruktury wykorzystywanej w procesie kształcenia. Warto jednak podkreślić, że szczególnie istotnym okazało się to dla przedstawicieli nauk rolniczych oraz inżynierijno-technicznych.

**Tabela 1:** Brak zgody ze stwierdzeniem, że zdalna wizytacja infrastruktury jest porównywalna do stacjonarnej

Brak zgody ze stwierdzeniem, że zdalna wizytacja infrastruktury jest porównywalna do stacjonarnej	Zespoły oceniające O PKA	Uczelnie
nauki humanistyczne i teologiczne	4,79	4,11
nauki społeczne	3,95 <sup>1</sup>	4,93
	3,75 <sup>2</sup>	
nauki inżynierijno-techniczne	2,81	4,69
nauki medyczne i nauki o zdrowiu	3,12	3,74
nauki ścisłe i przyrodnicze	3,12	3,63
nauki rolnicze	2,63	6,84
sztuka	3,26	4,5

*Źródło: opracowanie własne*

W przypadku zespołu nauk inżynierijno-technicznych oraz nauk rolniczych zauważalna jest dość duża różnica w odbiorze zdalnej wizytacji infrastruktury. Co istotne, w odpowiedziach otwartych kwestia infrastruktury była wskazywana jako ta, która wpływa na ostateczną ocenę całej wizytacji. Członkowie zespołów wizytujących całkowicie nie zgadzali się ze stwierdzeniem dotyczącym porównywalności obu sposobów przeprowadzania wizytacji. Natomiast wśród uczelni właśnie przedstawiciele, których kierunki były przypisane do zespołu nauk rolniczych, byli skłonni najczęściej wskazywać porównywalność obu procedur.

Zdaniem członków zespołów oceniających PKA procedura wpływała na zawyżenie oceny, natomiast zdaniem uczelni na zniżenie. Na podstawie dostępnych danych nie można ustalić, skąd bierze się taka różnica w opiniach pomiędzy poszczególnymi grupami respondentów.

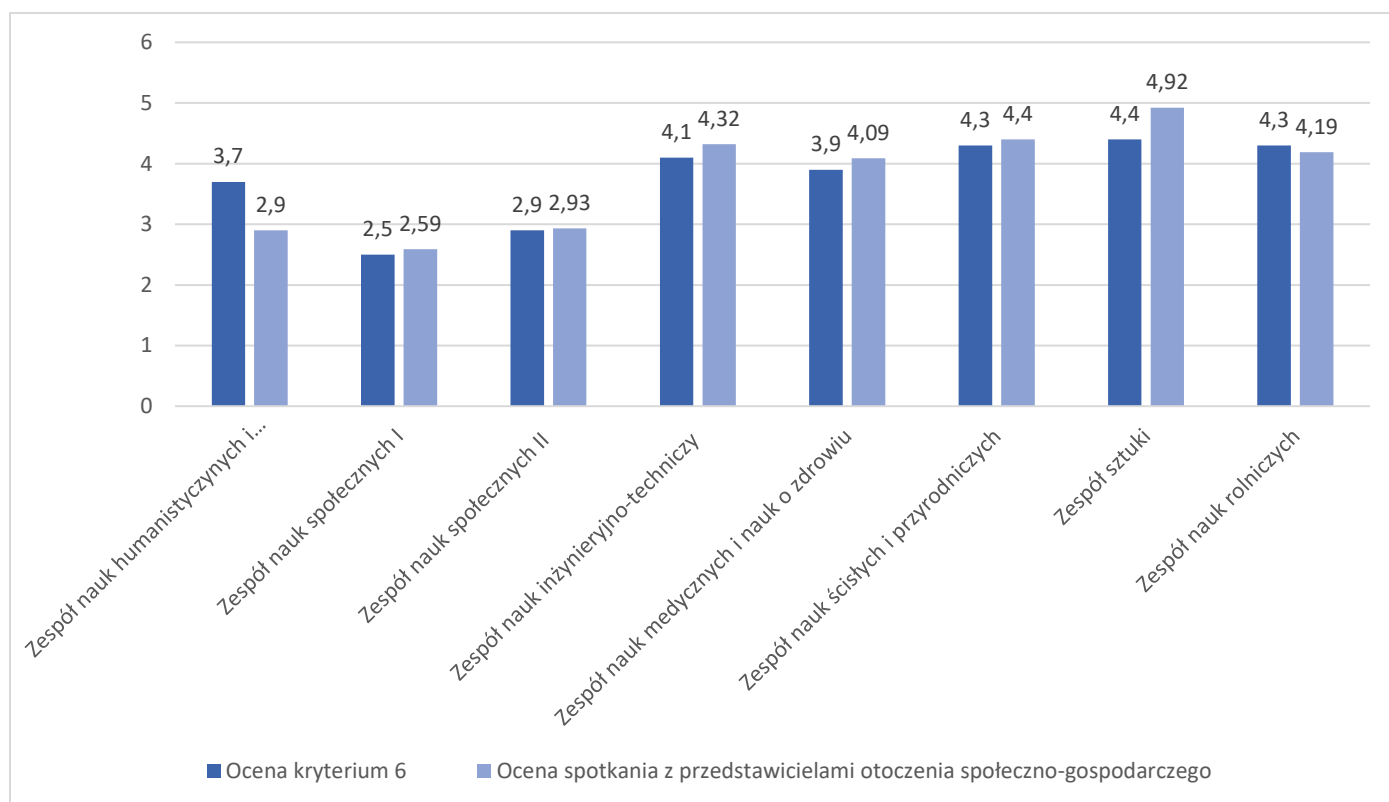
<sup>1</sup> Zespół Nauk Społecznych I

<sup>2</sup> Zespół Nauk Społecznych II

## Kryterium 6: Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym w konstruowaniu, realizacji i doskonaleniu programu studiów oraz jej wpływ na rozwój kierunku

Trudność oceny kryterium 6 oceniano ogólnie na 3,8. Podobnie jak w przypadku pozostałych kryteriów respondenci z I zespołu nauk społecznych wskazywali na najmniej niedogodności z oceną tego kryterium – średni poziom trudności to 2,5. W zespole sztuki poziom trudności wyniósł 4,4. Eksperti z grona pracodawców mieli największe problemy z oceną tego kryterium. Warto zaznaczyć, że to właśnie eksperci z grona pracodawców byli najbardziej sceptyczni wobec oceny wszystkich kryteriów i ich odpowiedzi zawsze plasowały się w górnych wskazaniach. Podobnie jak w przypadku kryterium 4, trudność w ocenie tego kryterium może wynikać z niejasności w interpretacji danych pozyskanych w czasie spotkania z przedstawicielami otoczenia społeczno-gospodarczego.

**Wykres 4:** Trudność oceny kryterium 6 w porównaniu do trudności w ocenie spotkania z przedstawicielami otoczenia społeczno-gospodarczego



Źródło: opracowanie własne

Przedstawiciele uczelni – w szczególności w pytaniach otwartych – podkreślali, że jest to element wizytacji zdalnej, który należy utrzymać w przyszłości, gdyż zgromadzenie przedstawicieli otoczenia społeczno-gospodarczego jest zdecydowanie łatwiejsze w trybie spotkania on-line aniżeli w formie bezpośredniego spotkania.

## Kryterium 7: Warunki i sposoby podnoszenia stopnia umiędzynarodowienia procesu kształcenia na kierunku

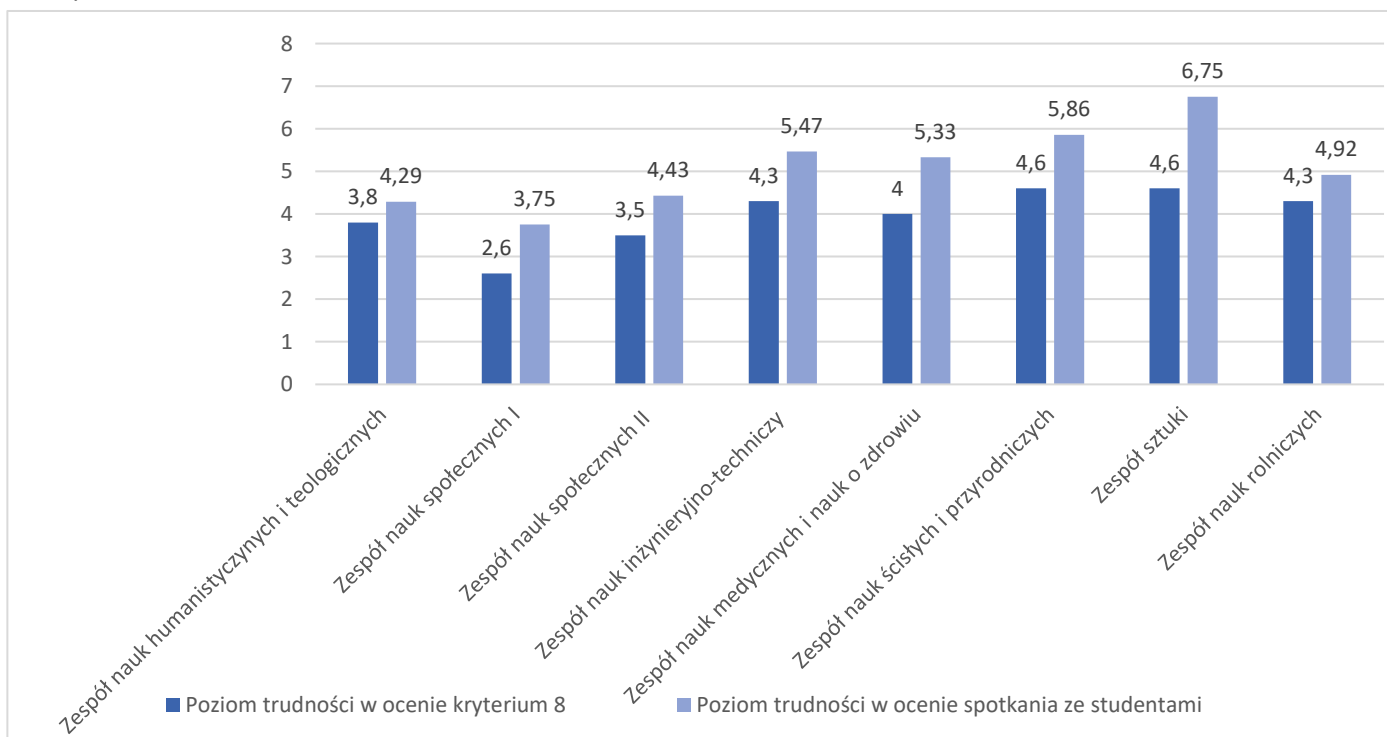
Kryterium dotyczące umiędzynarodowienia z reguły nie sprawiało większych problemów zespołom oceniającym. Najczęściej powtarzającą się wskazywana ocena poziomu trudności to 2 (odpowiedziało tak 36 respondentów). Ogółem 103 badanych określiło poziom trudności na 0 do 3. Podobnie jak w przypadku innych kryteriów respondenci z zespołu sztuki poziom trudności ocenili najwyższej (4,6), natomiast zespół społeczny I na poziom 2,2. W odpowiedziach otwartych kwestia tego kryterium nie została poruszona.

#### Kryterium 8: Wsparcie studentów w uczeniu się, rozwoju społecznym, naukowym lub zawodowym i wejściu na rynek pracy oraz rozwój i doskonalenie form wsparcia

Kryterium 8 – podobnie jak w przypadku pozostałych, w których dużą rolę w ocenie odgrywa spotkanie z konkretną grupą interesariuszy, jest klasyfikowane przez respondentów jako trudniejsze w ocenie. Średnia poziomu trudności dla respondentów ze strony Komisji wynosi 4 – przy maksymalnych/minimalnych wartościach odpowiednio 4,6 (zespół sztuki oraz zespół nauk ścisłych i przyrodniczych) oraz 2,2 (I zespół nauk społecznych). Natomiast średnia trudności oceny spotkania ze studentami wyniosła 5,07.

Najczęściej wskazywany poziom trudności to 5 (odpowiedziało tak 45 respondentów). 42 osoby oceniły trudność w ocenie tego kryterium w skali od 7 do 10, natomiast 92 w skali od 0 do 3. Pytania otwarte nie dostarczają odpowiedzi, skąd bierze się tak duża dysproporcja między respondentami. Warto jednak zauważyć, że poziom trudności tego kryterium maleje wraz z doświadczeniem. W przypadku osób mających doświadczenie od 1 do 3 odbytych wizytacji poziom trudności szacowano na 4,5, natomiast dla osób z doświadczeniem powyżej 3 wizytacji był on na poziomie 3,7.

**Wykres 5:** Ocena poziomu trudności kryterium 8 w porównaniu do poziomu trudności w ocenie spotkania ze studentami



Źródło: opracowanie własne



## Kryterium 9: Publiczny dostęp do informacji o programie studiów, warunkach jego realizacji i osiągniętych rezultatach

Zdaniem respondentów jest to najłatwiejsze w ocenie kryterium. Aż 63 (30%) respondentów wskazało poziom trudności 0. Średni wynik wyniósł 2,07. Najwięcej trudności w ocenie tego kryterium miały osoby prowadzące postępowania oceniające w ramach zespołu nauk rolniczych – średnia odpowiedź 2,9. Respondenci z grupy przewodniczących zespołów oceniających uważali, że jest to co do zasady najłatwiejsze kryterium i ocenili je na poziom trudności 1,44. Natomiast eksperci z grona pracodawców ocenili to kryterium na wartość 2,3. 16 respondentów oceniło poziom trudności tego kryterium na 6 lub więcej.

Sceptycyzm co do możliwości oceny kryterium 9 w sposób zdalny pokazuje, że ok. 10% badanych ma negatywny stosunek do samej koncepcji zdalnego wizytowania kierunków (a – co więcej – być może także do zdalnego uczenia się i nauczania). Osoby, które oceniły poziom trudności tego kryterium na 6 do 10, również inne elementy procesu oceny programowej przeprowadzanej w sposób zdalny oceniły negatywnie. Dlatego należy zastanowić się, czy faktycznie ocena poziomu trudności tego kryterium na 6 do 10 odpowiada rzeczywistym trudnościom wynikającym z oceny publicznego dostępu do informacji, czy raczej jest emanacją ogólnego nastawienia do zdalnego trybu pracy.

## Kryterium 10: Polityka jakości, projektowanie, zatwierdzanie, monitorowanie, przegląd i doskonalenie programu studiów

Poziom trudności tego kryterium dla wszystkich respondentów ze strony Komisji to 3,4. Rozkład ocen pomiędzy poszczególnymi zespołami wyglądał podobnie jak w przypadku pozostałych kryteriów. Najtrudniej było ocenić kryterium zespołowi sztuki – 4,1, najłatwiej I zespołowi nauk społecznych – 2,3. Funkcja pełniona w zespole jedynie w nieznacznym stopniu wpłynęła na wynik – przewodniczący ocenili średnią trudność na 3, a eksperci z grona nauczycieli akademickich na 3,6. Najczęściej pojawiająca się odpowiedź to 5 (odpowiedziało tak 40 respondentów). Ponad połowa respondentów oceniła to kryterium w skali od 0 do 5. Podobnie jak w przypadku innych kryteriów również w tym przypadku ocena samego spotkania z zespołem odpowiedzialnym za jakość kształcenia jest trudniejsza niż w przypadku całego kryterium. Średnia ocena trudności wynosiła 4,02, gdzie średnia odpowiedzi w zespole rolniczym wyniosła 5, a w I zespole nauk społecznych – 2,79.

## Ocena prac dyplomowych, etapowych oraz hospitacji zajęć

Ocena programowa obejmuje badanie prac dyplomowych i etapowych oraz hospitacje zajęć dydaktycznych.

Zdaniem respondentów ocena prac dyplomowych w ujęciu całościowym nie sprawia większych problemów. W skali od 0 do 10 respondenci średnio wskazywali trudność na poziomie 2,21, najmniejszą w zespole nauk humanistycznych oraz nauk teologicznych – 0,78, największą w zespole sztuki – 2,55. Oznacza to, że w ujęciu całościowym ten element wizytacji nie sprawiał zespołom

oceniającym trudności. Biorąc pod uwagę łatwość przygotowania i oceny tego elementu wizytacji zdalnej, że warto rozważyć jego utrzymanie w przyszłości.

Ocena prac etapowych/egzaminacyjnych zdaniem respondentów była nieco trudniejsza. Uśredniając, respondenci poziom trudności tego aspektu oszacowali na 3,19. W przypadku zespołu nauk medycznych i nauk o zdrowiu poziom trudności wyniósł 2,91, a w przypadku zespołu nauk rolniczych – 3,79. Nie można zatem powiedzieć, że dziedzina, w ramach której prowadzony jest wizytowany kierunek, ma znaczący wpływ na trudność oceny prac etapowych/egzaminacyjnych.

Elementem trudniejszym w ocenie jest natomiast zdalna hospitacja zajęć dydaktycznych. Średnio poziom trudności w ocenie tego elementu wynosił 5,25. Jednak wśród zespołów pojawiły się znaczące różnice w ocenie poziomu trudności tego elementu, co przedstawia poniższe zestawienie:

- zespół nauk humanistycznych i teologicznych – 3,83;
- zespół nauk społecznych I – 4,15;
- zespół nauk społecznych II – 4,54;
- zespół nauk inżynieryjno-technicznych – 4,84;
- zespół nauk ścisłych i nauk przyrodniczych – 5,12;
- zespół nauk medycznych i nauk o zdrowiu – 5,79;
- zespół nauk rolniczych – 6,17;
- zespół sztuki – 6,35.

Członkowie zespołów oceniających nie byli zgodni co do stwierdzenia: „Zdalna hospitacja zajęć dydaktycznych jest porównywalna do tych prowadzonych stacjonarnie”. 44% z nich nie zgodziło się z tym stwierdzeniem (wskazanie od 0 do 3). Kolejne 32% wskazało podobieństwo na poziomie 4-6, a 23% całkowicie zgodziło się ze stwierdzeniem (odpowiedzi od 7 do 10). Rozbieżności w ocenie tego aspektu są zatem znaczne. Jednocześnie w pytaniach otwartych nawet najbardziej sceptycznie nastawieni respondenci wskazywali, że jest to miarodajny sposób sprawdzania zajęć, dopóki zajęcia są prowadzone właśnie w ten sposób. Część respondentów wyraziła jednak obawę, że na potrzeby hospitacji, z uwagi na informowanie uczelni na etapie przygotowania do wizytacji wytypowanych zajęciach, mogą być one realizowane przez prowadzących według przygotowanego wcześniej szczegółowego scenariusza. Jednak – co realnie wpływa na ocenę tego elementu – nie sposób uniknąć takiej ewentualności również w przypadku prowadzenia wizytacji stacjonarnej.

### Ocena spotkań w trybie zdalnym

Na podstawie analizy otrzymanych wyników badań, można sformułować wniosek, że spotkania z interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi przeprowadzane za pośrednictwem narzędzi pracy zdalnej, są newralgicznym elementem mogącym budzić pewne wątpliwości co do skuteczności, miarodajności i sprawiedliwości oceny programowej dokonywanej w trybie zdalnym. Należy zatem rozważyć czy: a) ograniczenie liczby osób biorących udział w spotkaniach może wpłynąć na ocenę poszczególnych kryteriów w ramach oceny programowej; b) sposób prowadzenia rozmowy z interesariuszami (za pośrednictwem połączenia internetowego vs. stacjonarnie) ma wpływ na rzetelność, kompleksowość i wiarygodność pozyskiwanych w czasie spotkania informacji, a przez to czy pośrednio wpływa na ocenę poszczególnych kryteriów oceny programowej.

Zespoły oceniające nie wskazywały na występowanie problemów wynikających z interpretacją czy pozyskiwaniem informacji na spotkaniach, w wymiarze, który następnie przekładałby się na trudności w dokonaniu całościowej oceny kierunku. Średnio, w skali Komisji, poziom trudności w ocenie wszystkich spotkań wyniósł 3,8. Należy zatem sfalsyfikować tezę, że zespoły oceniające nieprzychylnie odnoszą się do spotkań przeprowadzanych w sposób zdalny. W badaniu, stopień trudności w ocenie spotkań najwyżej ocenili respondenci z zespołu nauk rolniczych, którzy średnio wskazali poziom trudności na 4,79, natomiast najniżej – badani z zespołu nauk społecznych I, gdzie poziom trudności oceniono średnio na 3,32.

**Tabela 2:** Średnia trudność w ocenie wszystkich spotkań

Zespół	Średnia trudność w ocenie wszystkich spotkań
zespół nauk humanistycznych oraz nauk teologicznych	3,1
zespół nauk społecznych I	2,7
zespół nauk społecznych II	3,32
zespół nauk inżynieryjno-technicznych	4,02
zespół nauki medycznych i nauk o zdrowiu	3,99
zespół nauki ścisłych i przyrodniczych	4,05
zespół nauk rolniczych	4,79
zespół sztuki	4,05

*Źródło: opracowanie własne*

Jednocześnie należy zaznaczyć, że poszczególne spotkania zostały ocenione przez respondentów w niejednolity sposób.

**Tabela 3:** Średni poziom trudności w ocenie poszczególnych elementów wizytacji

Element wizytacji	Średni poziom trudności w ocenie
spotkanie z władzami uczelni	1,74
spotkanie z zespołem przygotowującym raport samooceny	3,34
spotkanie ze studentami	5,07
spotkanie z nauczycielami akademickimi	4,72
spotkanie z przedstawicielami otoczenia społeczno-gospodarczego	3,96
spotkanie z osobami odpowiedzialnymi za jakość kształcenia	4,02

*Źródło: opracowanie własne*

Za najłatwiejsze w interpretacji uznano spotkanie z władzami uczelni. Według respondentów pozostałe spotkania odznaczają się wyższym wskaźnikiem poziomu trudności. W szczególności ocena spotkania ze studentami osiągnęła wysoki stopień tego miernika. Jednak należy zaznaczyć, że ocena samego spotkania nie przekłada się na uciążliwość w samym ustosunkowaniu się do danego kryterium. Dlatego ocenę trudności spotkania należy rozumieć jako ewentualne niedogodności wynikające z moderowania danego spotkania czy z uwagi na łatwość uzyskiwania informacji.

Przyczyn takiego wartościowania można upatrywać w co najmniej dwóch zjawiskach: pierwsze wynika z samej natury komunikacji zdalnej, a drugie z tzw. ogólnego zaufania społecznego.

Niewątpliwie proces oceny programowej, bez względu na sposób jej procedowania, należy postrzegać jako proces komunikacyjny polegający na wymianie dokumentów, informacji oraz ich interpretacji. Również sama wizytacja, będąca kluczowym etapem oceny, musi być postrzegana jako proces komunikacyjny. Proces zdalnych wizytacji jest rozmową z poszczególnymi grupami interesariuszy procesu kształcenia, która odbywa się synchronicznie w czasie rzeczywistym. Nie zawsze wszyscy uczestnicy spotkań mają włączone kamery. Taki sposób porozumiewania się miał niejako upodobnić wizytację zdalną do tej przeprowadzanej w okresie przed pandemią, jednak – co należy podkreślić – nawet najlepsze technologie nie są w stanie oddać charakteru spotkania bezpośredniego. Przed rozprzestrzenieniem się pandemii COVID-19 komunikacja zdalna była stosowana w znacznej mierze pomocniczo, dlatego ograniczenie niemal wszystkich kontaktów społecznych do rzeczywistości wirtualnej można nazwać swoistego rodzaju „eksperymentem” na szeroką skalę, którego skutki i następstwa będą najprawdopodobniej tematami licznych prac badawczych, które powstają i będą powstawały w ciągu kolejnych lat. Niemal codziennie publikowane są coraz to nowsze artykuły naukowe i popularnonaukowe, dotyczące wpływu narzędzi internetowych na komunikację i jej jakość. W przeprowadzonym badaniu respondenci z grupy członków zespołów oceniających w większości, że nowe technologie zubożają proces komunikacyjny w czasie wizytacji.

Głównym czynnikiem, wpływającym na zakłócenie przebiegu i obniżenie jakości komunikacji w czasie spotkań wirtualnych, stało się ograniczenie niewerbalnych elementów komunikacji, które pozwoliłyby wzbogacić przekaz językowy (werbalny), a co za tym idzie w odpowiednim momencie „odczytać” z gestykulacji, mimiki czy postawy ciała odpowiedzi na pytania w formie dodatkowego przekazu. Bez wątplenia można uznać, że przekaz niewerbalny wzmacnia wiarygodność przekazu i podnosi poziom zaufania do interlokutorów. Zdalny sposób komunikacji znacznie upraszcza i ogranicza możliwości percepcji takiej formy komunikacji, a przez to uniemożliwia uczestnikom tak prowadzonej komunikacji dokonanie właściwej oceny prawdomówności, szczerości i otwartości osób uczestniczących w spotkaniach.

Drugą kwestią, na którą zwrócili uwagę respondenci, jest ograniczenie liczby osób biorących udział w spotkaniach. Respondenci wskazywali, że na spotkaniach stacjonarnych, które odbywały się w większym gronie, uczestnicy nawet nie wypowiadając się, właśnie poprzez wysyłanie komunikatów niewerbalnych, potwierdzały lub negowały sformułowania wypowiediane na spotkaniu. Dlatego reprezentatywna, ale jednak ograniczona grupa uczestników nie może zastąpić spotkania ze wszystkimi zainteresowanymi osobami prowadzonego w kontakcie bezpośrednim.

Jak już wspomniano, komunikacja niewerbalna realnie wpływa na budowanie zaufania w stosunku do drugiego człowieka, co jest kluczowe dla oceny informacji uzyskanych w trakcie spotkań realizowanych podczas wizytacji zdalnych. Zaufanie jest rodzajem emocji, którą odczuwamy w sytuacjach niepewnych w stosunku do drugiego człowieka. W odróżnieniu od wiarygodności, która budowana jest na podstawie dostępnych informacji, zaufanie w dużej mierze opiera się na nieświadomych bodźcach, które podczas kontaktów wirtualnych są – co oczywiste – ograniczone. Dlatego, w sytuacji zdalnych wizytacji, proces budowania zaufania do uczestników spotkań odbywa się zupełnie inaczej, niż ma to miejsce w przypadku wizytacji stacjonarnych. Przede wszystkim uczestnicy spotkań są oceniani na podstawie zaufania do instytucji, którą reprezentują (tzw. zaufanie pośredniczące). Zespoły oceniające mogą oceniać uczestników spotkań reprezentujących uczelnie cieszące się w środowisku naukowym

dużą rewerencją jako bardziej godnych zaufania niż w przypadku przedstawicieli uczelni cieszących się mniejszym uznaniem. W przypadku zdalnych kontaktów, które – co powyżej wskazano – utrudniają komunikację, zespoły oceniające będą w mniejszym stopniu skłonne do modyfikacji własnego zdania. Należy jednak podkreślić, że opisane zjawisko dotyczy w równym stopniu sytuacji wizytacji stacjonarnych, jak i wirtualnych, gdyż respondenci wskazywali, że obawiają się przypadków, w których np. uczelnie będą przygotowywać uczestników spotkań do rozmowy z zespołem oceniającym, czy też będą uniemożliwiać niektórym osobom dołączenie do spotkania. Wszystkie te niedoskonałości mogą być jednak charakterystyczne dla wizytacji bez względu na sposób jej przeprowadzania.

Należy jednak zaznaczyć, że obawy i brak zaufania respondentów z zespołów oceniających, nie powinien niepokoić, ani stanowić podstawę do daleko idących rekomendacji dotyczących zmiany procedury. W badaniach nad kulturą Polska często jest określana jako kraj o niskim kapitale społecznym i niskim poziomie zaufania społecznego. Według badań przeprowadzonych przez dra hab. Janusza Czapińskiego w diagnozie społecznej ogólny poziom zaufania do innych ludzi oscyluje na poziomie ok. 35%, co sytuuje Polskę pomiędzy Rumunią a Grecją (badania z 2008 r.)<sup>3</sup>. Ponadto Polacy są narodem, którego kulturowym elementem jest unikanie niepewności, definiowane jako: *[...] stopień zagrożeń odczuwany przez członków danej kultury w obliczu sytuacji nowych, nieznanych lub niepewnych*<sup>4</sup>. Polacy z reguły wolą unikać niepewności, co szczególnie przekłada się na wymiar biznesowy. Ten uogólniony poziom braku zaufania przekłada się znacząco na niską ocenę zaufania do partnerów, których nie możemy w pełni ocenić. Niepewność w obliczu sytuacji nowych, a takim mianem można określić wizytacje zdalne, przekłada się na zaniżanie lub uwypuklanie ich niedoskonałości. Szczególnie znalazło to odzwierciedlenie w odpowiedzi na pytanie, w którym respondenci zostali poproszeni o ustosunkowanie się do sformułowania: „Uważam, że niektóre uczelnie mogą próbować wpłynąć na opinię zespołu oceniającego podczas wizytacji zdalnej w dużo większym stopniu, niż miało to miejsce w czasie wizytacji stacjonarnych, np. poprzez odpowiedni dobór studentów czy pracowników naukowo-dydaktycznych biorących udział w spotkaniach”. Aż 41% ankietowanych członków zespołów oceniających wskazało prawdziwość tego zdania na poziomie 8 do 10 (w skali od 0 do 10). 10 było najczęściej wskazywaną odpowiedzią. Natomiast tylko 27% wyraziło przekonanie, że stwierdzenie to jest nieprawdziwe (odpowiedzi od 0 do 3). W każdym z zespołów oceniających średni poziom aprobaty dla tego twierdzenia wyniósł 5 lub więcej. Należy więc uznać, że członkowie zespołów oceniających wykazują pewne obawy i niepokój, że ich rozmówcy będą próbowali wywierać wpływ na ich opinie. Interesująco przedstawia się wniosek, iż ze sformułowaniem tym w większości nie zgodzili się przedstawiciele uczelni – odpowiedzi od 0 do 3 odnotowano aż w ponad 57% przypadków, a tylko 10% badanych wskazało odpowiedzi w zakresie od 8 do 10. Część respondentów ze strony uczelni w pytaniach otwartych wprost przyznała, że próbowała w pewien sposób wpływać na postrzeganie uczelni (co prawdopodobnie czyniliby również w procedurze stacjonarnej), jednak ich wysiłki nie przyniosły zakładanych rezultatów, gdyż odpowiedni, profesjonalny sposób prowadzenia rozmów przez członków zespołów oceniających nie pozwolił na zatajenie ewentualnych słabszych stron procesu kształcenia czy też odwrócenie od nich uwagi. Ponadto część respondentów sformułowała opinię, że uczelnie, które kształcą dobrze, nie muszą podejmować prób wpływania na opinie zespołu oceniającego, ponieważ zapewniają wysoką jakość kształcenia, a wizytacja PKA jest jedynie potwierdzeniem tej jakości.

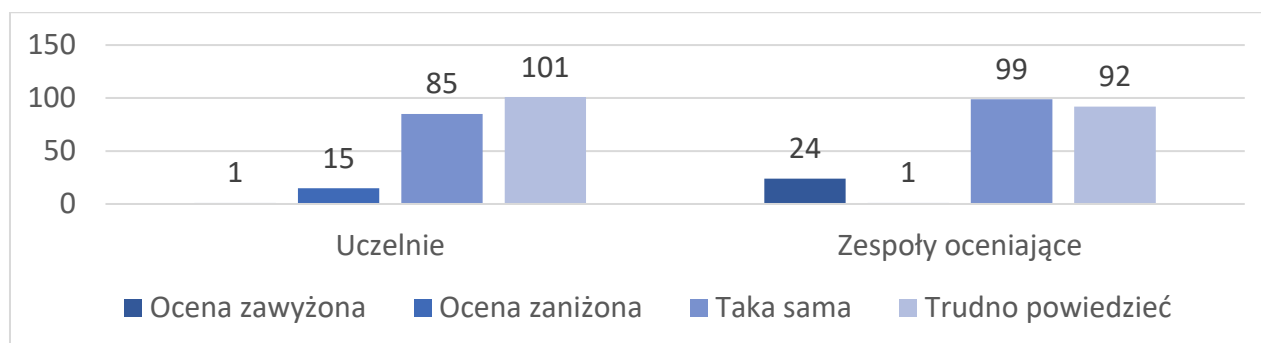
---

<sup>3</sup> *Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków*, red. J. Czapiński, T. Panek, [http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza\\_raport\\_2009.pdf](http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf) [dostęp: 10.04.2021].

<sup>4</sup> *Ibidem*, s. 200.

Wydaje się, że kluczowym czynnikiem wpływającym na postrzeganie zdalnej procedury oceny programowej, jest pewnego rodzaju niepewność, obawa występująca u uczestników przed zmodyfikowaną i nieznaną dotychczas formą wizytacji. W uzyskanych wynikach badań wyraźnie widać, że respondenci, zarówno po stronie uczelni, jak i zespołów oceniających, wyrazili przekonanie, iż końcowa ocena uzyskana przez uczelnie była identyczna, z tą, którą uzyskaliby w przypadku procedury stacjonarnej, lub nie byli jednoznacznie przekonani, że procedura ta w jakimkolwiek stopniu wpłynęła na ocenę.

**Wykres 6:** Miarodajność oceny zdalnej



Źródło: opracowanie własne

**Na podstawie przeprowadzonej analizy wyników badań można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że na ocenę zdalnych wizytacji znacząco wpływa warstwa emocjonalna tj. nastawienie do całej procedury, nie zaś konkretna, stwierdzona niedoskonałość w sposobie jej przeprowadzenia.**

## Procedura a wyniki ocen programowych

### Procedury a poznanie kierunku

W czasie badania poproszono respondentów o odniesienie się do następujących twierdzeń:

- 1) Wizytacja zdalna pozwala poznać wnikliwie wszystkie wady i zalety kierunku (pytanie skierowane do zespołów oceniających PKA).
- 2) Wizytacja zdalna pozwoliła nam pokazać wszystkie zalety kierunku (pytanie skierowane do przedstawicieli uczelni).
- 3) Wizytacja stacjonarna pozwala lepiej rozwiązywać bieżące problemy dotyczące ocenianego kierunku.
- 4) W czasie wizytacji stacjonarnej lepiej można wyeksponować mocne strony kierunku.

Wszystkie odpowiedzi oceniano w skali od 0 do 10, gdzie 0 oznaczało: „zdecydowanie się nie zgadzam ze sformułowaniem”, a 10: „zdecydowanie się zgadzam”.

Średnie odpowiedzi we wszystkich pytaniach były bliskie środka skali. W przypadku pytania 1 średnia odpowiedzi wynosiła 4,89. Najniższa odpowiedź pojawiła się w zespole sztuki – 4,23, a najwyższa w zespole nauk humanistycznych oraz nauk teologicznych – 6,04. Oznacza to, że respondenci generalnie neutralnie podchodzili do sformułowania. Równie neutralne odpowiedzi otrzymano w przypadku pytania trzeciego. Średnia dla wszystkich respondentów z grona zespołów oceniających

wynosiła 5,84 – od 4,87 w zespole nauk humanistycznych oraz nauk teologicznych do 6,38 w zespole sztuki. W przypadku uczelni średnia odpowiedzi wynosiła 6,24. Odwrotnie niż w przypadku zespołu oceniającego PKA przedstawiciele uczelni z dziedziny nauk humanistycznych oraz nauk teologicznych uznali, że wizytacje stacjonarne lepiej pozwalają rozwiązywać problemy (średnia ocen 7,44), natomiast w zespole sztuki 4,5. Respondenci również nie byli zdecydowani, czy wizytacja stacjonarna lepiej pozwala wyeksponować mocne strony kierunku. Średnia odpowiedzi wynosiła 6,27 dla zespołu oceniającego PKA oraz 5,64 dla uczelni. Wyniki te pokrywały się z pytaniem 2, gdzie średnia odpowiedź 5,34. W obu przypadkach dziedzina nie odegrała znaczącej roli dla odpowiedzi.

### Procedura a wyniki oceny

Jak już wspomniano w poprzednich częściach niniejszego opracowania, poszczególne kryteria przysporzyły respondentom z grona zespołów oceniających mniejsze lub większe trudności. Dlatego należy rozważyć, jak zdaniem respondentów forma wizytacji w ujęciu ogólnym wpłynęła na wydaną ocenę.

W większości przypadków respondenci w obu ankietowanych grupach twierdzili, że uzyskano taką samą ocenę, lub udzielali odpowiedzi: „trudno powiedzieć”. Tylko niewielka część respondentów w obu grupach twierdziła, że procedura wpłynęła w sposób pozytywny lub negatywny na ostateczną ocenę. Dane prezentuje poniższa tabela:

**Tabela 4:** Wpływ procedury na ocenę

	Ocena zawyżona	Ocena zaniżona	Taka sama ocena	Trudno powiedzieć
Uczelnie	0,5%	7,5%	42%	50%
Zespoły oceniające PKA	11%	0,5%	46%	42,5%

Źródło: opracowanie własne

Respondenci z grupy zespołów oceniających twierdzili, że oceny były zawyżone, natomiast grupa przedstawicieli z uczelni wskazywała, że były one zniżone.

**Tabela 5:** Wpływ procedury na ocenę w podziale na zespoły działające w ramach dziedzin nauki i dziedzin sztuki

Zespół działający w ramach dziedzin nauki i dziedzin sztuki (dane w procentach)	Ocena zawyżona	Ocena zaniżona	Taka sama	Trudno powiedzieć
Zespół nauk humanistycznych oraz nauk teologicznych	17	0	46	37
Zespół nauk społecznych I	5	2	59	35
Zespół nauk społecznych II	14	2	54	30

Zespół nauk inżynieryjno-technicznych	7	2	48	43
Zespół nauk medycznych i nauk o zdrowiu	30	0	43	27
Zespół nauk ścisłych i przyrodniczych	0	7	50	43
Zespół sztuki	11	4	31	54
Zespół nauk rolniczych	16	4	34	46

Źródło: opracowanie własne

Źródło: opracowanie własne

W zespole nauk medycznych i nauk o zdrowiu wyrażono najwięcej opinii w przedmiocie zawyżenia oceny - stanowiły one 30% spośród wszystkich odpowiedzi. Warto jednak zwrócić uwagę, że w przypadku zespołu nauk ścisłych i przyrodniczych nie było respondentów, którzy twierdzili, że doszło do zawyżenia oceny, ale odnotowano opinie, według których ocena została zaniżona.

Respondenci I zespołu nauk społecznych byli najbardziej przychylni całej procedurze zdalnej, co przekłada się na ich odczucie co do jej miarodajności. W 59% twierdzili oni, że uzyskana ocena pokrywa się z tą, jaką kierunki uzyskiwałyby w procedurze stacjonarnej. W najbardziej sceptycznych co do procedury zdalnej zespołach – zespole sztuki oraz zespole nauk rolniczych – respondenci najczęściej wskazywali, że trudno im ocenić, czy procedura wpłynęła na ocenę. Niemniej jednak w każdym zespole suma odpowiedzi pozytywnych i niezdecydowanych stanowiła większość odpowiedzi, co oznacza, że realnie sposób przeprowadzania wizytacji w większości przypadków nie wpływa na uzyskiwaną ocenę. Należy przy tym podkreślić, że podobnego zdania są respondenci z grupy przedstawicieli uczelni:

**Tabela 6:** Wpływ procedury na ocenę w podziale na działające w ramach dziedzin nauki i dziedzin sztuki, do których przyporządkowany był kierunek studiów

Dziedzina nauki/sztuki, do której przyporządkowany jest kierunek (dane w procentach)	Ocena zawyżona	Ocena zaniżona	Taka sama	Trudno powiedzieć
dziedzina nauk humanistycznych i teologicznych	0	22	11	67
dziedzina nauk inżynieryjno-technicznych	2	0	51	47
dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu	0	13	39	48
dziedzina nauk rolniczych	0	0	58	42
dziedzina nauk społecznych	0	11	42	47



dziedzina nauk ścisłych i przyrodniczych	0	5	36	59
dziedzina sztuki	0	0	25	75

*Źródło: opracowanie własne*

Respondenci, którzy uznali, że ich oceny były zaniżone, reprezentowali następujące dziedziny: nauk humanistycznych i teologicznych, nauk medycznych i nauk o zdrowiu, nauk społecznych oraz nauk ścisłych i przyrodniczych. Jeden respondent wskazał, że ocena była zawyżona (dziedzina nauk inżynieryjno-technicznych).

W przypadku dziedziny nauk rolniczych respondenci najczęściej wskazywali, że uzyskali taką samą oceną, jaką uzyskaliby w procedurze stacjonarnej. W przypadku zespołu sztuki ¼ nie było w stanie ocenić, czy procedura wpłynęła na ocenę.

Respondenci w przypadku zawyżenia ocen jako przyczyny wskazywali takie czynniki, jak: odpowiedni dobór i przygotowanie osób na spotkaniach; niemożliwość rzetelnej oceny infrastruktury; „wyreżyserowane” hospitacje zajęć, brak dialogu na temat dostarczonej dokumentacji oraz ograniczony czas spotkań. Pojawiły się też mniej konkretne stwierdzenia, takie jak: możliwość ukrywania „brudnych spraw” czy brak pełnej wiedzy o kierunku. Jeden z respondentów wskazał, że ostateczna ocena zależy od przewodniczącego i jego sposobu prowadzenia wizytacji.

W przypadku uczelni, jako przyczyny zaniżenia oceny podawano: zbyt pochopne wyciąganie wniosków przez komisję, brak czasu na wyjaśnienie pewnych kwestii, brak możliwości zaprezentowanie pewnych kwestii czy brak możliwości odniesienia się do zarzutów w czasie spotkań, gdyż pojawiły się one dopiero w raporcie. Respondenci wskazywali również na ocenę infrastruktury jako możliwą przyczynę zaniżenia oceny. Jeden z respondentów wspominał o roli przewodniczącego zespołu oceniającego – atmosfera spotkań miała wpłynąć na podniesienie poziomu stresu, przez co uczelnia nie mogła się ustosunkować do części zarzutów. Inny z respondentów upatrywał przyczyny zaniżenia oceny w samej uczelni, w której – jak wskazano – część dokumentów opracowano w marcu 2020 roku, a część już po wznowieniu procedury w roku akademickim 2020/2021, zaś pewnych wątpliwości dotyczących opracowanej i przekazanej dokumentacji nie udało się w pełni wyjaśnić zespołowi oceniającemu.

W przypadku ocen, które nie zostały zawyżone lub zaniżone respondenci wskazali, na to że ocena prowadzona w sposób zdalny jest przeprowadzana rzetelnie i profesjonalnie, zespoły oceniające przedstawiają mocne i słabsze strony kierunku oraz ew. rekomendacje czy też zalecenia. Podkreślono również, że zarówno zakres dokumentacji, jak i kryteria są w obu procedurach identyczne. Jeden z respondentów wyraził opinię, że jeżeli uczelnia zapewnia odpowiednią jakość procesu kształcenia, wówczas „nie musi się uciekać do szukania pretekstu do oskarżania procedur za swoje niepowodzenie”.

Respondenci z grupy zespołów oceniających podkreślali, że obie procedury borykają się z tymi samymi niedoskonałościami, takimi jak: brak czasu na zadanie wszystkich pytań i udzielenie pełnej odpowiedzi. Respondenci podkreślali także, że spotkania i hospitacje mogą mieć charakter „wyreżyserowanych”, zarówno w trakcie oceny stacjonarnej, jak i zdalnej. Członkowie zwracali uwagę, że o powodzeniu procedury zależy samo nastawienie członków zespołu oceniającego oraz ich obiektywizm, a także zaangażowanie koordynatora wizytacji i innych osób zatrudnionych na uczelni.

## Przyszłość wizytacji zdalnych

Zdecydowana większość respondentów zarówno po stronie uczelni (62%), jak i zespołów oceniających (45%) uważa, że po zakończeniu pandemii należy wprowadzić hybrydowy model wizytacji. 33% po stronie zespołów oceniających i 17% przedstawicieli uczelni uważa, że należy natychmiast wrócić do wizytacji stacjonarnych. W przypadku 25% respondentów w obu grupach respondenci wskazywali, że można pozostać przy przeprowadzaniu wizytacji w sposób zdalny. W przypadku obu grup respondenci byli pytani o uzasadnienie swojej decyzji.

Zwolennicy całkowitego powrotu do wizytacji stacjonarnych podkreślali, że z ich punktu widzenia zdalne procedowanie jest rozwiązaniem tymczasowym, wdrożonym wyłącznie na czas pandemii. W ich opinii wizytacja stacjonarna pozwala w lepszy sposób ocenić uczelnię. Wśród obu grup respondenci wskazywali, że stacjonarnie łatwiej ocenić takie elementy, jak: infrastruktura, hospitacje zajęć czy spotkania z interesariuszami. Zespoły oceniające obawiały się, że ograniczenie liczby osób na spotkaniach może prowadzić do zubożenia ich perspektywy poznawczej, a środki komunikacji na odległość nie pozwalają na rzeczywistą i swobodną atmosferę rozmów. Podobne obawy przedstawiali respondenci w badaniu jakościowym, którzy wskazywali, że brak rzeczywistego kontaktu z drugim człowiekiem zubaża proces kształcenia.

Zwolennicy utrzymania zdalnego sposobu wizytacji podkreślali natomiast dogodności dla interesariuszy oraz łatwość przekazywania dokumentacji. Respondenci wskazywali również, że jest to sposób bardziej ekonomiczny i przede wszystkim przysparza mniej problemów o charakterze logistycznym.

Największą grupę stanowiły osoby opowiadające się za stworzeniem modelu hybrydowego, łączącego dwa powyższe sposoby wizytacji. Model ten, z perspektywy respondentów, mógłby uwzględniać następujące założenia:

- Pozostawienie decyzji o sposobie wizytacji przewodniczącemu zespołu wizytującego.
- Forma wizytacji uzależniona od dyscypliny kierunku, który będzie wizytowany.
- Utrzymanie wizytacji zdalnej w przypadku ponownie ocenianych kierunków (po ocenie pozytywnej skróconej na okres do 2 lat).
- Wizytacja stacjonarna ograniczona do jednego dnia, w trakcie którego realizowano by jedynie część czynności związanych z oceną programową, w tym ocenę infrastruktury czy też hospitacje zajęć.
- Dalsze korzystanie z platformy MS SharePoint w celu wymiany dokumentacji związanej z oceną.

## Wnioski

- Procedura zdalnych wizytacji umożliwia dokonanie oceny programowej w odniesieniu do wszystkich szczegółowych kryteriów.

- Zdalny sposób wizytacji spełnia wszystkie europejskie zasady, normy i standardy postępowania w sprawie oceny programowej, jest sprawiedliwy, miarodajny i jednakowy dla wszystkich uczestników procesu.
- Wizytacja zdalna nie jest porównywalna do tej prowadzonej w sposób stacjonarny w zakresie: warunków w jakich przeprowadzana jest w uczelni, oraz sposobów komunikowania się zespołu oceniającego z uczelnią i wykorzystywanych w tym zakresie narzędzi. Nie oznacza to jednak, że wizytacja zdalna jest mniej miarodajna dla procesu oceny.
- Niezależnie od formy wizytacji na jej sukces w największym stopniu wpływa: nastawienie uczestników do procesu oceny; sposoby kierowania pracą zespołu oceniającego oraz zaangażowania uczestników, także zrozumienie celu procesu i oceny.
- Zespół sztuki i zespół rolniczy są najbardziej sceptyczne wobec procedury zdalnej wizytacji, a I zespół nauk społecznych.
- Praca zespołu z wykorzystaniem narzędzi pracy zdalnej (MS Teams/SharePoint) to element, który zdecydowanie powinien zostać utrzymany po zniesieniu obostrzeń wynikających z pandemii COVID-19, gdyż zwiększa on efektywność pracy zespołów oceniających.
- Zarówno respondenci ze strony uczelni, jak i zespołów oceniających byli zgodni co do tego, że zdalna procedura nie wpływa znacząco na proces przygotowania uczelni do wizytacji – nie jest ani mniej, ani bardziej pracochłonna, bez względu na dyscyplinę, do której przyporządkowany jest kierunek, ani profil kształcenia.
- Zadaniem przedstawicieli uczelni po zniesieniu obostrzeń PKA powinna rozważyć utrzymanie zdalnej rozmowy z przedstawicielami pracodawców, gdyż organizacja tego spotkania zdalnie jest dużo łatwiejsza, niż miało to miejsce przy wizytacjach stacjonarnych.
- Ograniczenie liczby osób na spotkaniach z zespołem oceniającym nie wpływa negatywnie na ocenę poszczególnych kryteriów w ramach procedury oceny programowej.
- Z punktu widzenia uczelni największe trudności sprawiało przygotowanie trzech elementów wizytacji: 1) hospitacji zajęć dydaktycznych; 2) oceny prac etapowych/egzaminacyjnych i 3) wizytacji infrastruktury dydaktyczno-naukowej. Na podstawie dostępnych danych nie można w sposób jednoznaczny stwierdzić, że trudności te wynikały jedynie ze specyfiki zdalnych wizytacji, gdyż np. w przypadku oceny prac etapowych/egzaminacyjnych respondenci wskazali, że problemem jest przechowywanie prac przez nauczycieli akademickich.
- Zarówno respondenci po stronie uczelni, jak i zespołów oceniających za najbardziej problematyczne uznali kryterium 5. Należy zatem rozważyć upowszechnienie przykładów konkretnych rozwiązań zastosowanych przez uczelnie w czasie wizytacji, które w warunkach wizytacji zdalnej ułatwią pozostałym szkołom wyższym zaprezentowanie infrastruktury, a zespołom PKA jej ocenę.
- W przyszłości należy rozważyć zdalny sposób dostarczania zespołowi oceniającemu prac dyplomowych wraz z dokumentacją towarzyszącą, gdyż taki sposób jest bardzo dobrze oceniany zarówno przez przedstawicieli uczelni, jak i zespołów oceniających PKA.
- Należy rekomendować sekretarzom zespołów oceniających sygnalizowanie koordynatorowi wizytacji z ramienia uczelni, aby w miarę możliwości uczestnicy spotkań z ramienia uczelni mieli włączone kamery, tak, by członkowie zespołów oceniających, na zasadzie wzajemności, mogli widzieć interlokutorów, co wpływa na wiarygodność i zaufanie do rozmówców.

## Spis tabel i wykresów

<b>Wykres 1:</b> Respondenci według zespołów dziedzinowych, w ramach których przeprowadzono wizytacje.	5
<b>Wykres 2:</b> poziom trudności oceny spotkania z przedstawicielami kadry w porównaniu do poziomu trudności oceny kryterium 4	12
<b>Wykres 3:</b> ocena poziomu trudności kryterium 5 w porównaniu do oceny trudności stanu infrastruktury oraz porównywalności oceny zdalnej do stacjonarnej w tym elemencie	13
<b>Wykres 4:</b> trudność oceny kryterium 6 w porównaniu do trudności w ocenie spotkania z przedstawicielami otoczenia społeczno-gospodarczego	15
<b>Wykres 5:</b> ocena poziomu trudności kryterium 8 w porównaniu do poziomu trudności w ocenie spotkania ze studentami	16
<b>Wykres 6:</b> miarodajność oceny zdalnej	22
<b>Tabela 1:</b> Brak zgody ze stwierdzeniem, że zdalna wizytacja infrastruktury jest porównywalna do stacjonarnej	14
<b>Tabela 2:</b> Średnia trudność w ocenie wszystkich spotkań	18
<b>Tabela 3:</b> Średni poziom trudności w ocenie poszczególnych elementów wizytacji	19
<b>Tabela 4:</b> Wpływ procedury na ocenę	23
<b>Tabela 5:</b> Wpływ procedury na ocenę w podziale na zespoły działające w ramach dziedzin nauki i dziedzin sztuki	23
<b>Tabela 6:</b> Wpływ procedury na ocenę w podziale na działające w ramach dziedzin nauki i dziedzin sztuki, do których przyporządkowany był kierunek studiów	24